

Edukacja włączająca – edukacja, która rozumie i wspiera

EKSPERT BEATA MOTYKA

Zgodnie z art. 1 Ustawy – Prawo oświatowe system oświaty zapewnia między innymi:

realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;

wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;

wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;

dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;

możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym – zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;

opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie im realizacji indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;

przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia oraz upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;

podejmowanie działań sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym i gospodarczym;

Zapis art. 24 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych obliguje państwo do zorganizowania włączającego systemu kształcenia, zmierzającego do:

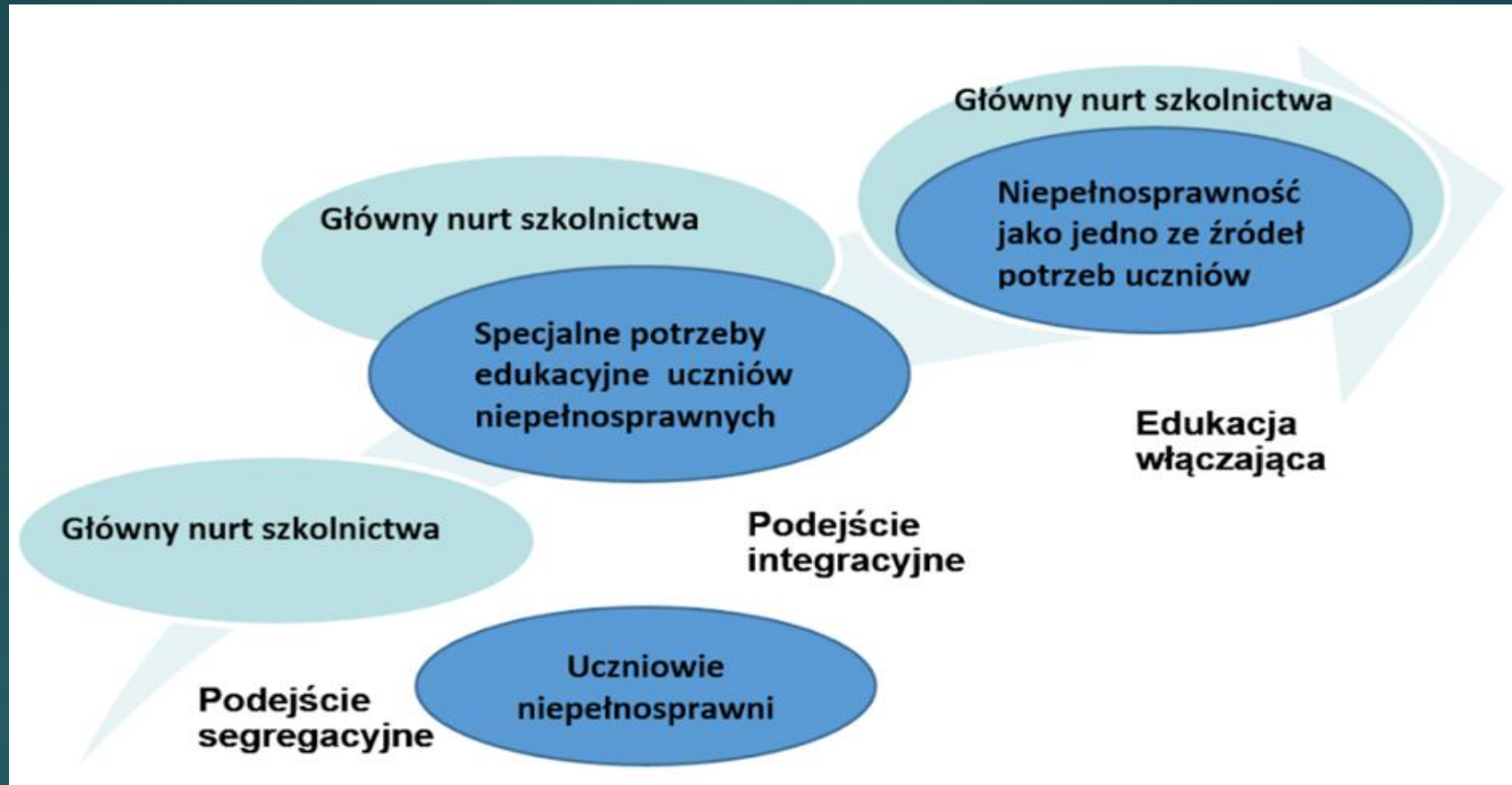
pełnego rozwoju
potencjału oraz
poczucia godności
i własnej wartości,

wzmocnienia poszanowania
praw człowieka,
podstawowych wolności
i różnorodności ludzkiej,

rozwijania przez osoby
niepełnosprawne zdolności i
talentów, możliwości
umysłowych i fizycznych, przy
pełnym wykorzystaniu ich
potencjału,

umożliwienia osobom
niepełnosprawnym
efektywnego udziału w
społeczeństwie,

Ewolucja modelu kształcenia uczniów z niepełnosprawnością

Źródło: Wiszejko-Wierzbicka D., (2012), *Specjalne potrzeby ucznia czy szkoły? Przewodnik po edukacji włączającej pomocą w rozwijaniu kształcenia i uczestnictwa w życiu szkoły*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, nr III/2012, (4), s. 75.

Różnica między inkluzją, a integracją

Integracja

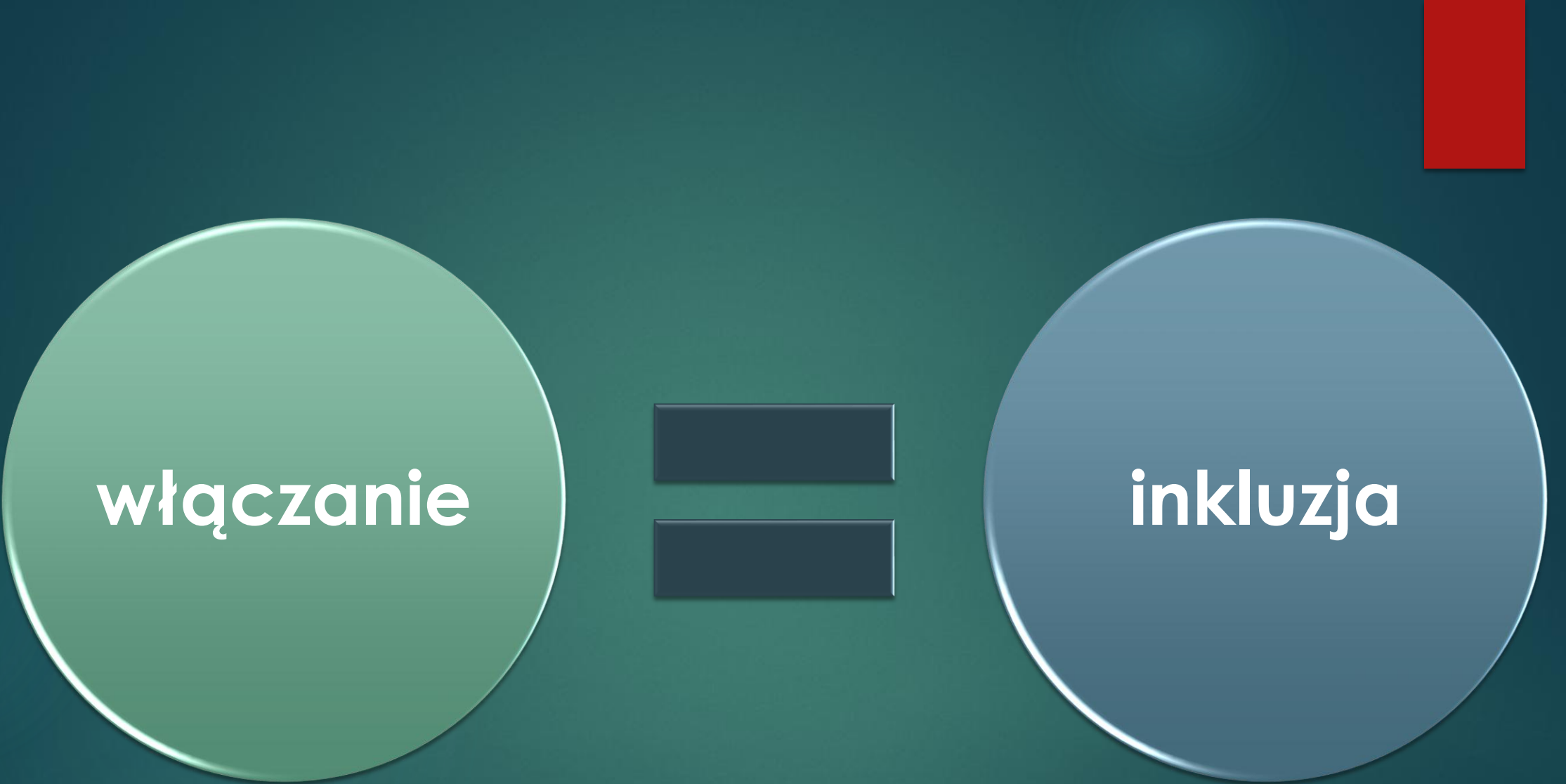

Koncentruje się na trudnościach ucznia i indywidualnie dostosowuje wsparcie dla grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami, często oddzielając ich od reszty.

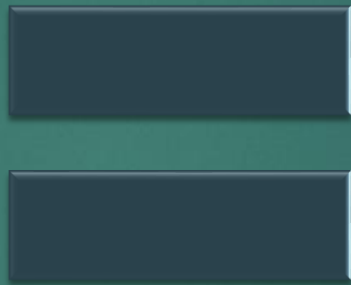
Inkluzja

Koncentruje się na mocnych stronach każdego ucznia i tworzy wspólne, wspierające środowisko dla wszystkich, gdzie każdy otrzymuje indywidualne, dostosowane wsparcie. Szkoła włączająca to zwyczajna szkoła otwarta dla wszystkich, bez podziału na grupy.

włączanie

inkluzja

**Do kogo skierowana
jest edukacja
włączająca?**

dzieci z niepełnosprawnościami (niesłyszące, słabosłyszące, niewidome, słabowidzące, niepełnosprawne ruchowo, intelektualnie)

dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w tym zespołem Aspergera

dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi

dzieci z zaburzeniami rozwojowymi (np. ADHD)

dzieci z trudnościami emocjonalnymi i społecznymi, zagrożeniami niedostosowaniem społecznym.

Dziecko w edukacji włączającej

to każdy uczeń, który uczy się w szkole ogólnodostępnej wraz ze wszystkimi rówieśnikami, niezależnie od swoich zdolności, trudności, czy niepełnosprawności,

jest pełnoprawnym uczestnikiem procesu kształcenia w szkole ogólnodostępnej, wspieranym w rozwijaniu indywidualnego potencjału i uczestniczeniu w życiu klasy, społeczności szkolnej oraz społeczeństwie w przyszłości,

Kluczowe założenia dotyczące dziecka w edukacji włączającej

Pełne uczestnictwo

- Dziecko bierze udział w tych samych zajęciach i czynnościach co jego rówieśnicy, a szkoła jest dostosowana do jego potrzeb.

Rozwój indywidualny

- Proces edukacji ma na celu wspieranie rozwoju indywidualnego potencjału każdego dziecka, dostosowując metody i organizację kształcenia do jego możliwości.

Włączenie społeczne

- Dziecko czuje się częścią klasy i szkoły, ma poczucie przynależności oraz widzi, że jego wkład jest doceniony.

Aktywna rola

- Uczeń ma możliwość współpracy z rówieśnikami w elastycznych grupach i odgrywa aktywną rolę w procesie własnego uczenia się.

Eliminacja barier

- Edukacja włączająca skupia się na identyfikowaniu i pokonywaniu barier (fizycznych, społecznych, edukacyjnych), które ograniczają możliwości dziecka.

Rozwój kompetencji społecznych

- Uczniowie rozwijają umiejętności społeczne, ucząc się współpracy, komunikacji i rozwiązywania problemów w grupie, co buduje wzajemny szacunek i tolerancję.

Akceptacja różnorodności

- Wspólna nauka w klasach włączających oswaja dzieci z odmiennością, uczy akceptacji i tolerancji, a także pokazuje, że różnorodność jest cennym zasobem dla społeczeństwa.

Jakie wsparcie otrzymuje dziecko?

Indywidualne podejście

Dostosowanie materiałów edukacyjnych i metod nauczania, w tym zajęcia wielozmysłowe.

Zajęcia terapeutyczne

W ramach zajęć rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych czy warsztatów emocjonalno-społecznych.

Współpraca z specjalistami

W procesie edukacyjnym biorą udział nie tylko nauczyciele, ale i specjaliści, wspierając rozwój ucznia.

Poczucie bezpieczeństwa i akceptacji

Dziecko jest przyjmowane i szanowane, a jego wkład w życie grupy jest doceniany.

Możliwe odmiany różnicowania w procesie edukacji ze względu na potrzeby edukacyjne uczniów:

treść

- różne ujęcie tego samego tematu

zainteresowania

- różne doświadczenia i źródła motywacji uczniów

poziom

- umożliwienie pracy nad podobnymi zdaniami na różnych poziomach

dostęp

- materiał nauczania przedstawiony różnymi kanałami

struktura

- zakres uporządkowania, etapowość, stopień zintegrowania wiedzy

sekwencje

- Różny stopień uporządkowania wewnętrznego materiału

tempo

- preferowanie różnego tempa uczenia się

reakcje

- przewidywanie różnych reakcji uczniów na podobne zadania

czas

- zróżnicowanie czasu i intensywności wsparcia dydaktycznego

styl pracy

- różnicowanie stylu nauczania i stylu uczenia się

formy pracy

- uwzględniające preferencje uczniów

Założenia edukacji włączającej

plan nauczania tworzony jest z myślą o wszystkich uczniach

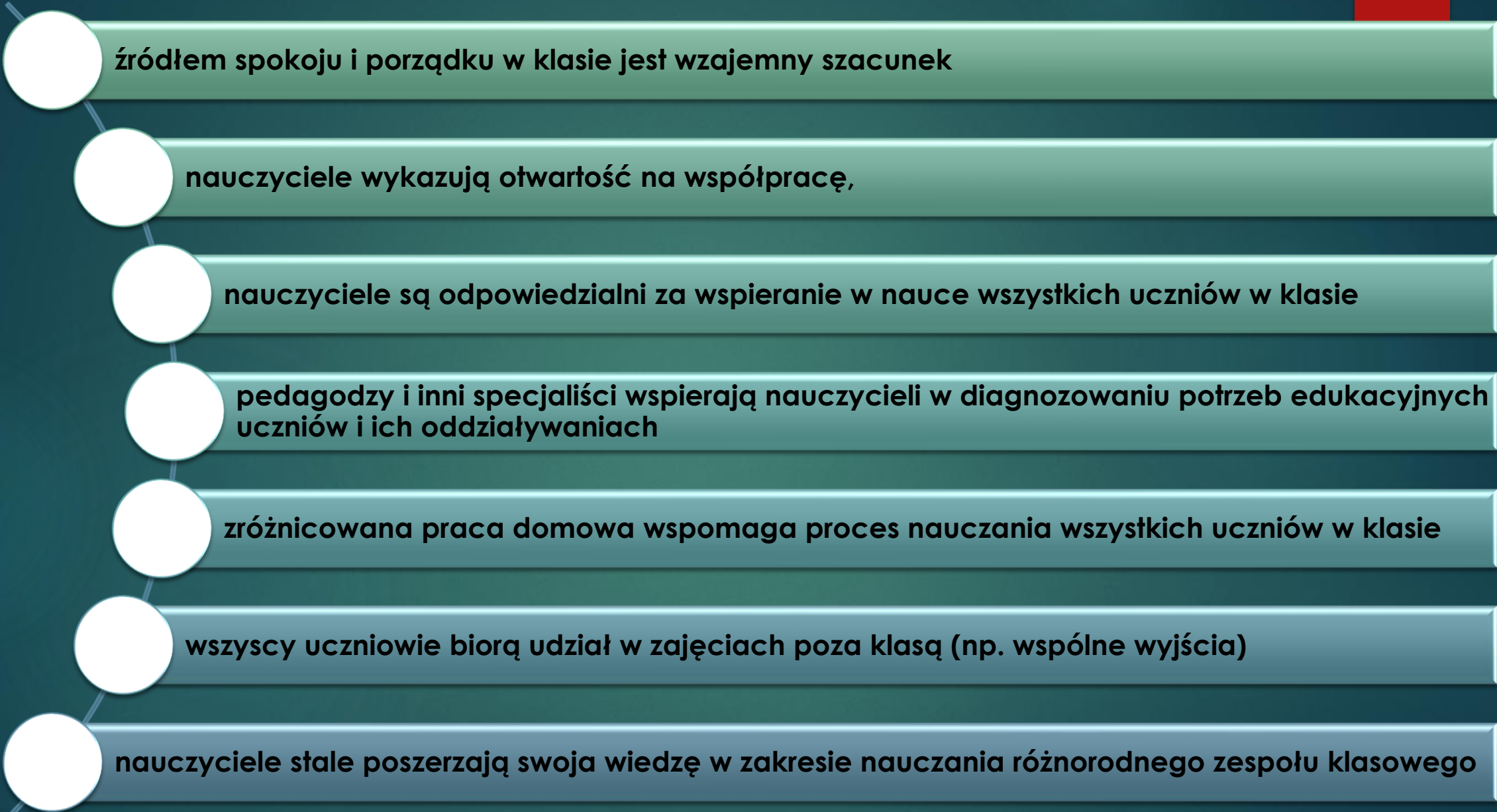
lekcje zachęcają uczniów do uczęszczania na nie

lekcje pozwalają zrozumieć różnorodność

uczniowie biorą świadomy i aktywny udział w procesie nauczania

uczniowie współpracują ze sobą podczas nauki

sposób oceniania wspomaga uczniów w ich dążeniu do sukcesów w nauce

źródłem spokoju i porządku w klasie jest wzajemny szacunek

nauczyciele wykazują otwartość na współpracę,

nauczyciele są odpowiedzialni za wspieranie w nauce wszystkich uczniów w klasie

pedagodzy i inni specjaliści wspierają nauczycieli w diagnozowaniu potrzeb edukacyjnych uczniów i ich oddziaływaniach

zróżnicowana praca domowa wspomaga proces nauczania wszystkich uczniów w klasie

wszyscy uczniowie biorą udział w zajęciach poza klasą (np. wspólne wyjścia)

nauczyciele stale poszerzają swoją wiedzę w zakresie nauczania różnorodnego zespołu klasowego

Kluczowe role rodzica w edukacji włączającej

Partner i adwokat

- Rodzic, obok nauczyciela, odgrywa kluczową rolę w procesie edukacji włączającej, posiadając unikalną wiedzę o dziecku, która może być wykorzystana do personalizacji strategii nauczania.

Współpraca ze szkołą

- Efektywne partnerstwo między rodzicem a szkołą jest fundamentem dla zrozumienia potrzeb dziecka, tworzenia pozytywnego środowiska i wspierania sukcesu edukacyjnego.

Wspieranie personalizacji nauczania

- Dzięki swojej wiedzy o dziecku, rodzic może pomóc w dostosowaniu metod nauczania i interwencji, co jest kluczowe dla sukcesu edukacyjnego wszystkich uczniów.

Budowanie świadomości

- Rodzic, dzięki współpracy z nauczycielami, może poszerzyć swoją wiedzę z zakresu pedagogiki, psychologii i socjologii, co zwiększa jego świadomość pedagogiczną i pozwala na lepsze tworzenie atmosfery wychowawczej w domu i szkole.

Jak nawiązać skuteczną współpracę z rodzicem?

Otwarta komunikacja

- Jasne i wyczerpujące wyjaśnienie roli nauczyciela wspomagającego oraz zasad współpracy uspokaja zaniepokojonych rodziców.

Informowanie o metodach pracy

- Należy informować rodziców o zróżnicowanych metodach pracy i dostosowaniu wymagań, aby zapewnić im pełen obraz sposobu pracy szkoły.

Wspólne budowanie programu

- Intensyfikacja udziału rodziców w konstruowaniu programów szkolnych buduje poczucie współodpowiedzialności.

Poszukiwanie wspólnej przestrzeni

- Tam, gdzie to możliwe, warto dopuszczać rodziców do współorganizowania wydarzeń szkolnych.

Główne zadania nauczyciela w edukacji włączającej

Diagnozowanie i dostosowywanie

Rozpoznawanie potrzeb i możliwości uczniów oraz adaptacja programu, wymagań edukacyjnych i metod oceniania do ich indywidualnych potrzeb.

Tworzenie środowiska

Dążenie do stworzenia przyjaznej i wspierającej atmosfery dla wszystkich uczniów, zwłaszcza tych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Rozwijanie potencjału

Stymulowanie aktywności, pomoc w nawiązywaniu relacji społecznych i rozwijaniu zainteresowań wszystkich uczniów.

Praca w zespole

Współpraca z innymi specjalistami (np. pedagogami specjalnymi, psychologami) i rodzicami uczniów w celu stworzenia spójnego systemu wsparcia.

Wspieranie inkluzji

Angażowanie uczniów w życie szkoły, zajęcia kulturalne i rekreacyjne, a także integracja ze środowiskiem.

Kluczowe kompetencje nauczyciela w edukacji włączającej

Kwalifikacje	• Posiadanie specjalistycznego przygotowania w zakresie edukacji włączającej i/lub pedagogiki specjalnej.
Kompetencje miękkie	• Otwartość na różnorodność, empatia, zrozumienie, szacunek dla każdego ucznia, życzliwość i cierpliwość.
Umiejętności planowania i ewaluacji	• Skuteczne planowanie zajęć i ocena ich efektywności w odniesieniu do indywidualnych potrzeb ucznia.
Kompetencje terapeutyczne	• Zdolność do wspierania rozwoju uczniów z różnymi trudnościami.
Umiejętność współpracy	• Gotowość do budowania partnerskich relacji z rodzicami i innymi profesjonalistami.

Kluczowe zadania terapeuty w edukacji włączającej

Diagnoza i terapia

- Udzielanie wsparcia uczniom z różnorodnymi potrzebami poprzez diagnozę ich trudności i odpowiednio dobrane metody terapeutyczne.

Wsparcie rozwoju

- Stymulowanie rozwoju funkcji zaburzonych oraz wspieranie dobrze rozwiniętych funkcji poznawczych i psychoedukacyjnych.

Współorganizacja kształcenia

- Wspieranie w organizacji kształcenia integracyjnego i specjalnego, aby stworzyć optymalne warunki dla wszystkich uczniów, w tym tych z niepełnosprawnościami.

Współpraca z innymi specjalistami

- Ścisła współpraca z nauczycielami i innymi specjalistami w celu zapewnienia spójnego wsparcia dla ucznia.

Wpływ edukacji włączającej na środowisko dziecka

Rzwoj społeczny

- Dzieci uczą się komunikacji, współpracy i tolerancji, budując relacje z rówieśnikami o różnych potrzebach.

Wzmocnienie poczucia własnej wartości

- Uczniowie, pracując w grupie, wzmacniają swoje poczucie przynależności i wartości.

Wsparcie w naturalnym środowisku

- Edukacja włączająca odbywa się w naturalnym środowisku dziecka, bez odrywania go od rodziny i rówieśników, co jest korzystne dla pełnego rozwoju

Akceptacja różnorodności

- Wszyscy uczniowie uczą się akceptacji i szacunku dla odmienności, co przygotowuje ich do życia w zróżnicowanym społeczeństwie.

Korzyści dla wszystkich uczniów

Dla uczniów ze specjalnymi potrzebami

Pełniejszy rozwój intelektualny, osobowy i społeczny w naturalnym środowisku.

Dla uczniów pełnosprawnych

Rozwijanie empatii, tolerancji i umiejętności interpersonalnych oraz oswajanie z odmiennością.

Aby skutecznie wspierać rozwój szkoły w jej dążeniu do urzeczywistniania edukacji włączającej, kadra kierownicza powinna

budować w szkole etos i kulturę uczenia się, wplatając wizję, wartości i przekonania, na których opiera się edukacja włączająca, we wszystkie aspekty życia placówki;

sprawić, by edukacja włączająca i dobro ucznia były stałym punktem odniesienia dla wszystkich procedur oraz znajdowały wyraz we wszystkich podejmowanych działaniach;

planować pracę w taki sposób, by unikać kategoryzowania uczniów, np. organizując pracę uczniów w ramach elastycznych, mieszanych zespołów, w których dzieci wykonują zróżnicowane zadania;

efektywnie zarządzać zasobami szkoły i zapewnić, aby odpowiadały one zróżnicowaniu społeczności uczniowskiej w szkole;

aktywnie wspierać taki sposób reagowania na różnice, który włącza uczniów w różne działania, stale poszerzając możliwości dostępne na co dzień w środowisku kształcenia;

zachęcać kadrę pedagogiczną do rozwijania własnych umiejętności i kompetencji w zakresie zaspokajania zróżnicowanych potrzeb uczniów poprzez stosowanie różnych metod kształcenia,

stwarzać warunki do rozwoju kadry i dzielenia się wiedzą ze wszystkimi członkami szkolnej społeczności, zachęcać pracowników do przyjęcia postawy „uczenia się przez całe życie”;

wspierać kadrę w krytycznej refleksji nad stosowanymi metodami pracy;

kreatywnie wykorzystywać źródła finansowania, starając się zapewnić dostępność architektoniczną budynków oraz odpowiednie środki wsparcia (w tym odpowiedni sprzęt/TIK) wszystkim uczniom;

rozwijać skuteczne metody monitorowania, autoewaluacji i ewaluacji skoncentrowanej na uczniu, uwzględniające osiągnięcia wszystkich uczniów, wyniki w nauce i szeroko rozumiane sukcesy;

wykorzystywać wyniki monitorowania i ewaluacji w planowaniu i ustalaniu strategii rozwoju służącej poszerzaniu możliwości jak najlepszego wspierania postępów dokonywanych przez wszystkich uczniów szkoły;

zapewnić skuteczne wsparcie środowiskowe całej kadrze, podejmować starania mające załagodzić wpływ nacisków zewnętrznych poprzez wypracowanie jasnego uzasadnienia stosowanych w szkole metod działania;

zarządzać kadrą specjalistów oraz sieciami współpracy tak, by wyrabiać poczucie wspólnej odpowiedzialności za szkołę oraz potrzebę współpracy ukierunkowanej na poprawę dostępności programów kształcenia dla wszystkich uczniów;

skutecznie komunikować się ze społecznością lokalną, interdyscyplinarnymi zespołami wspomagającymi oraz ośrodkami specjalistycznymi, aby zapewnić spójne podejście do wszystkich uczniów i ich rodzin;

Fakty i mity dotyczące inkluzji

fakty

Włączenie, a nie tylko integracja:

Inkluzja to więcej niż tylko przebywanie w tym samym miejscu. Chodzi o aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, dostęp do zasobów i możliwości.

Różnorodność jako wartość:

Włączanie osób z różnych grup, w tym osób z niepełnosprawnościami, wzbogaca społeczeństwo i zwiększa jego innowacyjność.

Indywidualne podejście:

Inkluzja wymaga indywidualnego podejścia do potrzeb każdej osoby i tworzenia elastycznych rozwiązań.

Korzyści dla wszystkich:

Włączenie osób wykluczonych przynosi korzyści nie tylko im samym, ale całemu społeczeństwu, budując bardziej sprawiedliwe i harmonijne środowisko.

mit

Mity o obciążeniu:

Jeden z mitów głosi, że inkluzja jest nadmiernym obciążeniem dla systemu edukacji lub pracy. W rzeczywistości, odpowiednio zaplanowane rozwiązania inkluzywne mogą być efektywne i przynieść korzyści, np. zwiększając zaangażowanie i innowacyjność.

Mity o utracie jakości:

Często pojawia się obawa, że włączenie osób z niepełnosprawnościami lub innych grup mniejszościowych obniży jakość usług czy edukacji. Jest to błędne przekonanie, ponieważ właściwe wsparcie i dostosowania mogą poprawić jakość dla wszystkich.

Mity o unifikacji:

Niektórzy uważają, że inkluzja oznacza zacieranie różnic i narzucanie wszystkim tych samych standardów. Prawda jest taka, że inkluzja szanuje i docenia różnorodność, a nie ją niweluje.